

Dějiny objektu

Na konci minulého století vypracoval budyňský učitel Antonín Janda poměrně precizní místopis města. V tradici obdobných děl však bylo prvořadým cílem autora zjištění majitelů jednotlivých objektů a údaje o stavebním stavu zůstávaly tradičně stranou.

K stávajícímu čp. 94 Janda v rukopise uvádí, že se jedná o budovu panského špitálu, původní čp. 3, založeného v roce 1652 Ludmilou ze Šternberka na severním předměstí Budyně, oproti tzv. Nové hospodě, na místě dvou chalup pohořelých ve třicetileté válce, Krejčovské a Krumbolovské. Toto své tvrzení opírá o zápis v budyňské městské knize, list 566, ze kterého obsáhlé cituje (Janda 1897: č.p. 3). Za místo po výše uvedených chalupách měla vrchnost zaplatit 10 kop míšeňských. Sirotci po Vávrovi Krejčím měli obdržet celkem 4 kopy, Vdova doba po Janu Smutném 6 kop, v ročních splátkách po polovině sumy. Při soudním jednání 18.12.1652 bylo zjištěno, že sirotků nebyla suma vyplacena, což ihned panem hejtmanem z důchodu napraveno.

Uvedený zápis dokládá záměr Ludmily Kateřiny ze Šternberka v uvedeném místě špitál vystavět a k tomu v letech 1651-1652 realizovanou koupi spáleniště. Výstavbu stávajícího objektu z tohoto zápisu dovolit nelze, jak to činí Janda v závěru své stati: *„Špitál založen tedy v roce 1652 paní Ludmilou Kateřinou ze Šternberka, kterýmžto napotom za knížete Leopolda z Dietrichsteinů mezi rokem 1698 a 1708 opraven a znakem knížecím nad vchodem opatřen jest byl a dosud se spatřuje“*.

O panském špitále se zmiňuje i ve svém druhém díle (Janda 1892: 369). Bez udání pramene uvádí, že původní panský špitál stával v místě panské hospody č.102 a byl zničen ve válkách švédských. Stávající byl vystavěn hraběnkou Ludmilou ze Šternberka v roce 1654, v místě, kde stávaly Krejčovská a Kumbolovská chalupa. Opraven bylo v letech 1700-1710 za Leopolda Dietrichsteina.

Je patrné, že údaje uvedené v obou dílech se poněkud liší. O existenci budyňského panského špitálu vypovídá jednoznačně až zápis v deskách zemských (větších), č. 869, vztahující se ovšem k roku 1800. V něm upomíná Johan Karel z Dietrichsteina na závěť zakladatele svěreneckého rodinného panství Gundakera z Dietrichsteina, vloženou do desek zemských roce 1690, která zavazuje v 15 Ferdinanda z Dietrichsteina, dědice fideikomisního panství, ke zřízení jednoho špitálu pro 12 lidí v každém z těchto míst panství: v Liběšicích, Budyni, Pátku, Nepomyšli a Vlachově březí, a jeho i další následovníky k zachování těchto špitálů a jejich nadací.

Při komisionálním ohledání 13. a 23. května 1800 bylo zjištěno, že poslední vůle nebyla v některých ohledech plněna, což přimělo dědice v fideikomisního panství Johanna Karla k nápravě věci a opětovnému vkladu do desek zemských.

Jako první mezi existujícími zařízeními je uváděn špitál v Libochovicích, budyňský špitál je uváděn hned na druhém místě. Podmínky fungování, obdobné jako u dalších uvedených špitálů, jsou specifikovány v bodech 4 a 5:

Za čtvrté:

Na špitál na panství budyňském, nalézající se ve městě Budyni a označený číslem popisným 3, který má dle daňového půdního výměru rozlohu 114 a $\frac{3}{4}$ čtverečního sáhu a skládá se z budovy, dosud jmenované „Špitál“, a zahrady na uvedeném půdním výměru, je třeba nahlížet jako na majetek špitální nadace. Zavazuje se a své následovníky zřídit ve špitální budově bydlení pro tolik z oněch 15 důchodců náležejících k panství, aby mohly být uvnitř ubytováni. Při nedostatku místa ve špitální budově budou zbylí z oněch 15 důchodců ubytováni jednotlivě u svých rodičů, dětí či dalších příbuzných, a to bez toho, aby se musela zvětšovat budova špitálu do délky, šířky, či výšky. Také je třeba, aby byla budova špitálu udržovaná v dobrém obyvatelném stavu, na což má být vždy užito výtěžku budyňského panství, a sloužila toliko jako obydlí špitálníků.

Za páté:

Dávka dřeva a peněz náležející budyňskému špitálu je třeba zapravovat z výtěžku budyňského panství. Dávky shodné s dávkami pro Libochovický špitál jsou pevně stanoveny ve 2. a 3. odstavci této listiny.

Zmiňované odstavce pak upřesňují složení a výši nadačních dávek pro špitálníky. K jejich potřebě má být dáno každoročně 12,5 rakouských sáhů tvrdého dřeva a pět kop otýpek chrastí. Pro každého osmdesátiletého důchodce je k úhradě denní porce počítáno na 15 osob v běžném roce 730 zlatých, v přestupném roce o 2 zlaté více, to vše ve čtvrtletních splátkách, počínaje 19. červnem 1800. Ke stejnému datu bude pokaždé prověřován a narovnáván stav věci a ve stejné době každoročně odváděna do špitální kasy hotovostní kvitance.

V odstavci 14 je opakován závazek udržovat již zřízené špitály v Libochovicích, Budyni, Nepomyšli a Vlachově březí, v každém z míst vyživovat 12 až 15 osob, v celkovém úhrnu tedy 60 osob.

Odstavec 15 upřesňuje, jak tohoto cíle dosáhnout. Prostor pro špitálníky je třeba hledat existující špitálních stavbách. Kromě obydlí a vyměřeného kvanta dřeva, má každý špitálník obdržet ke své výživě a ošacení ze špitální kasy, v nastávajícím roce 1801, 8 krejcarů denně, a to v týdenních splátkách. Spolu tedy obdrží každý pátek od vrchního účetního špitálu 56 krejcarů. Kontrolou byl pověřen místní vrchnostenský úřad.

V odstavci 17 jsou uvedeny závazky špitálníků ke špitálnímu patronovi. Špitálník musí k připomínce a uctění hraběcí milosti nosit stále na hrudi v mosazi pracovaný hraběcí znak. Kromě povinností vést řádný křesťanský život, účastnit se ve farním kostele řádných služeb Božích denních i o nařízených církevních svátcích, má povinnost každý večer prosit pěti Otčenáši a stejně toliko Zdrávasy za věčné blaho Gundakera, Ferdinanda, a každého dalšího hraběcího patrona špitálu i za celou hraběcí rodinu.

Výslovně je uvedeno, že špitálník stále zůstává odpovědný právě jen patronovi špitálu, a ne hospodářským úřadům panství. Patron si vyhrazuje právo k propůjčení a odejmutí nadace, i k její milostivé korekci. Do špitálu mají být přijímáni lidé skutečně chudí, neschopní získat jiné příjmy.

K zaknihování tohoto přípisu došlo v roce 1817, v úterý po svatém Štěpánu. Další informace o vrchnostenském špitálu v Budyni nad Ohří poskytuje k roku 1843 stabilní katastr. Ke špitálu, který má č.p. 3, náleží dva sousedící pozemky.

Situaci zaznamenává přehledné indikační skica stavebního katastru. Na severním pozemku stojí špitální budova, v jejímž jižním sousedství se nalézá ovocná zahrada. Budova špitálu je vystavena z nespalného materiálu a hlavním průčelím se obrací do ulice. Její půdorys odpovídá stávajícímu stavu.

Podmínky špitální nadace platily zřejmě bez větších úprav po celé 19. století. Změnu přinesl až vznik Československé republiky v roce 1918.

Ve dvacátých a třicátých letech našeho století je v domě připomínáno v šesti bytech 10 obyvatel důchodového věku. Jednalo se ve třech případech o manželské páry, v jednom případě o sestry, a ve dvou případech o osamělé ženy. Jedno a dvou pokojové byty jim byly poskytnuty zdarma, obživu zajišťovala penze (v jednom případě vdovská, v jednom případě zaměstnanecká z pivovaru).

V této době probíhalo intenzivní jednání mezi obcí a zemským úřadem, který se snažil přimět budyňskou obec k převzetí původně vrchnostenského špitálu, a to včetně všech vyplývajících závazků. K této kauze se vztahuje řada písemností uložených ve stavebních spisech čp. 94 na městském úřadě v Budyni nad Ohří, především opis z desek zemských, pořízený 8.7.1927, popis odhadu budovy č.p. 94 ze dne 3.12.1930 a soupis obyvatel čp. 94 a jejich důchodu, pořízený v roce 1928. Obec se bránila převzetí poukazem na skutečnost, že v Budyni již obecní špitál existuje. Když nahlédla marnost snažení, pokoušela se alespoň zmírnit podmínky převzetí. Nejprve se snažila získat povolení k využití špitální nadace určené k výživě špitálníků k opravě objektu, poté usilovala alespoň o zrušení povinnosti poskytovat špitálníkům zdarma dřevo na otop, poukazem na skutečnost, že obec nevlastní vhodné lesy. Jednání se protáhla až do roku 1934, kdy obec nařízením zemského úřadu špitál převzala.

Písemné prameny týkající se dějin domu ve 40. letech našeho století se nepodařilo nalézt. Není tak zcela zřejmé, jakým způsobem přešel objekt z majetku obce do soukromých rukou.

Další zprávy souvisí až s konsolidací poválečné situace v 50. letech. V této době vlastnil levou polovinu domu Josef Razák z Žabovřesk, který je v roce 1955 prodal Václavu Adámkovi. Pravou polovinu domu vlastnil Václav hromádka. Ten v roce 1957 žádal městský národní výbor pro povolení k výměně oken. Další žádost týkající se výměnných okna a přestavby komína čp. 94 byla k městskému národnímu výboru podána v roce 1961.

V roce 1963 jsou připomínány v pravé polovině domu Václav a Božena Gráfovi, levou polovinu domu obýval Václav Adámek. Ten je v čp. 94 připomínám ještě v roce 1965. V roce 1964 byl objekt č.p. 94 prohlášen rozhodnutím školské a kulturní komise ONV Litoměřice z 10.6. t.r. č.j. 457 / 64 za kulturní památku a pod číslem 5–1955 zapsán dne 22.8.1964 do rejstříku státního seznamu nemovitých kulturních památek v Kraji severočeském. Při rektifikaci v roce 1967 bylo konstatováno špatný stav fasády hlavního průčelí, zejména puklá zeď nad barokním portálem pravé vjezdové brány, která hrozila dle autora šetření p. Ryšky zřícením na sousední obytný dům. Objekt byl v té době soukromým

majetkem důchodců V. Adámka a V. Hromádky. Byl podán návrh na opravu objektu s žádostí o příspěvek ONV.

Šetření z prosince 1974 opakuje téměř doslova všechny konstatované závady, z čehož je zřejmé, že oprava neproběhla. V závěru znovu upozorňuje a nutnost řešení situace. Písemné prameny doby současné nejsou archivně zpracovány...